בשלח*

א. עה"פ [1] „אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" ארז"ל [2] (והובא בפ' רש"י) „אלו אלפים אמה" של תחום שבת, היינו שמפסוק זה למדו האיסור [2*] לצאת חוץ לתחום של אלפים אמה מן העיר בשבת.

והנה בדיני תחומין נחלקו ר"ש ור' בנן במס' עירובין ספ"ד [3], וז"ל המשנה: „מי שהחשיך חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס ר"ש אומר אפילו חמש עשרה אמות יכנס שאין המשוחות ממצין את המדות מפני הטועין" — פי', שר"ש סובר שכשמודדין ומסמנין את המקום שבו מסתיימין אלפים אמה מהעיר, „אין ממצין את המדות" להציב הסימן בסוף אלפים אמה, אלא מקצרין את המדה וכונסין את הסימן לפנים התחום ט"ו אמה — „מפני טועי המדה שאין מכירין את הסימן ופעמים הולכין להלן ממנו וחוזרין ולאו אדעתייהו" [4] ולכן גם מי שהחשיך חוץ לתחום אם הוא בתוך ט"ו אמה חוץ לתחום, יכול הוא ליכנס לפנים התחום, כי באמת נמצא הוא תוך אלפים אמה של התחום.

וטעם זה של ר"ש נאמר באופן של כלל [5] במשנה האחרונה של המסכת ספ"י: „ר"ש אומר מקום שהתירו לך חכמים משלך נתנו לך שלא התירו לך אלא משום שבות". ומבואר בגמ' [6] שר"ש מפרש בזה טעמן של ב' הלכות: „מקום שהתירו לך חכמים משלך נתנו לך" קאי על הדין הנ"ל ד„מי שהחשיך חוץ לתחום כו' ר"ש אומר אפילו חמש עשרה אמות יכנס" וע"ז הוא מסביר כאן שמכיון שזהו „שלך", „שכבר הוא בתוך תחומו" — „נתנו לך", „יכנס", היינו דכל זמן שהוא נמצא בתוך ט"ו אמות הרי הוא עדיין בתוך התחום, ולכן התירו לו ליכנס.

וההמשך שאומר „שלא התירו לך אלא משום שבות קאי על דין אחר המפורש במשנה דלעיל שם פ"י [7]: „קושרין נימא במקדש אבל לא במדינה ואם בתחלה כאן וכאן אסור" — וע"ז פליג ר"ש ואומר (בברייתא, המובאה בגמ': בן לוי שנפסקה לו נימא בכנור קושרה ר"ש אומר) „עונבה" — וטעמו הוא מבאר במשנה בסיום המס' „שלא התירו לך אלא משום שבות", היינו (כמבואר בגמ' שם) „עניבה דלא אתי לידי חיוב חטאת שרו לי' רבנן, קשירה דאתי לידי חיוב חטאת לא שרו לי' רבנן".

והקישור שבין ב' ענינים אלו פי' רש"י [8]: „והכי קאמר ר"ש לת"ק אע"פ שהקלתי במחשיך חוץ לתחום מחמיר אני בנימת כנור, דהתם משלך נתנו לך, אבל כאן לא התירו אלא שבות". ובתוס' [9] כ': „דהתם לאו קולא הוא

---

*) וסיום מסכת עירובין.
1) פרשתנו טז, כט.
2) עירובין נא, א.
2*) ראה לקמן סו"ס וא"ו.
3) שם נב, ב.
4) רש"י שם ד"ה מפני.
5) ראה מהרש"א סוף עירובין שזהו „כלל בכל דיני מסכת עירובין".
6) קה, א.
7) קב, ב.
8) שם קה, א ד"ה קושרה.
9) שם ד"ה אמר ר"ש. וכ"כ בפיה"מ להרמב"ם שם.

אלא משלך נתנו לך וגם כאן לא נתנו לך אלא משלך דהיינו עניבה דהוה דבר המותר", כלומר, שב' הענינים תוכן טעמם אחד הוא — "דלא נתנו לך אלא משלך".

ולכאו' אי"ז מובן: לשיטת רש"י — מהו הקישור בין ב' דינים שונים אלו, אשר מפני זה הוצרך ר"ש להשמיענו שהוא מחמיר בדין זה אעפ"י שהקיל באידך? וכי יעלה על הדעת שקולא בדין "מי שהחשיך חוץ לתחום" מחייבת להקל גם בענין של קשירה במקדש?!

ולפי פי' התוס' בסברת ר"ש דאותו הטעם המחייב להקל הוא המכריע להחמיר כאן — קשה דלא הול"ל אלא "מקום שהתירו לך חכמים משלך נתנו לך" ותו לא מידי, שהרי זהו גם הנותן טעם לחומרא בנימת כינור שנפסקה, ולמה מוסיף ר"ש לפרש "שלא התירו לך אלא משום שבות" ואינו מסתפק בטעם הראשון היסודי ("משלך נתנו"), ובפרט שלשון המשנה הוא בסגנון של "דבר קצר הכולל ענינים רבים"[10]?

גם צ"ל: דברי ר"ש אלו נסדרו כסיומה של משנה העוסקת בדין "שרץ שנמצא במקדש כו'" — שלכאורה אין להם שייכות אלי' — וא"כ הו"ל לשנותם בסמיכות ממש לאחת ההלכות הנ"ל, או כאן — עכ"פ במשנה בפ"ע[11]?

ב. והביאור בזה יובן בהקדים אחד מהטעמים ש"מצוה לחזור בין אחר עירובי חצירות בין אחר שיתופי מבוי אות"[12], שהוא: "לצורך הנאתו כדי לטייל או להביא צרכי אכילתו וזה מצוה כמ"ש וקראת לשבת עונג"[13]. ומובן שכמו"כ הוא בנדו"ד, שמשום עונג שבת מצוה להימצא בתוך תחום העיר, כדי "לטייל או להביא וכו'" בכל שטח העיר (ובאלפיים אמה מחוצה לה, לכל רוחותי'), כי בשביתתו מחוץ לתחומה הרי הוא מוגבל מאד בעניינים אלו[14] וזהו ההיפך דעונג שבת. ועפ"ז י"ל דזה ש"החשיך חוץ לתחום", מוטל עליו גם ענין של חיוב[15]

---

10) הקדמת הרמב"ם לפיה"מ.

11) דחלוקת המשניות היא בדיוק. ונוסף על זה שחלוקת המשניות נוגעת לכמה לימודים שעפ"י הכללים של רישא וסיפא וכו', הרי גם מספר המשניות הוא בדיוק וגם נוגע להלכה, לפי מ"ש החלקת מחוקק (אה"ע סי' לח סק"מ) בדין המקדש את האשה ע"מ שאני יודע לשנות, די"ל שדי (וצריך) ג' משניות (כדעת הטור בדין ע"מ שאני יודע לקרות, ובב' פסוקים סגי). ועיין מס' כלאים פ"ז משנה אחת, ובכ"ז היא מסומנת בב' מספרים — "משנה ד' וה'" (ועיין בפירוש הון עשיר, לבעהמ"ח משנת חסידים (הובא ב"תוספות אנשי שם" על המשניות) שפירש זה ע"ד הנסתר). ויש לומר, שמשנה זו נחשבת לענין דין הנ"ל (ע"מ שאני יודע לשנות) כב' משניות.

12) טור (ושו"ע) ר"ס שצה.

13) פרישה או"ח ר"ס שצה. וראה גם ב"י שם.

14) ומובן שהוא מוגבל הרבה יותר ממי שאין לו עירובי חצירות כו', שהרי נמצא הוא מחוץ לעיר ופשוט שאי"ז מצב של עונג כו', וראה בשו"ע אדה"ז סי' רמט סוס"ב "שכשאינו במקום ישוב בטוח אין לו עונג שבת כלל".

15) אבל אינו חיוב גמור אלא שהוא "מצוה" (כמו בעירובי חצירות. וראה שו"ע אדה"ז שם ש"אם הוא במקום שאינו ישוב בטוח מותר לו לילך משם וכו'" ולא נזכר שחייב (או: שצריך) לילך כו'). ולכן לא דחי איסור גמור של תחומין אלא היכא ד"משלך נתנו לך"*. כדלקמן.

---

*) ואין סתירה לזה משו"ע אדה"ז שם שדוחין האיסור דהילוך ג' פרסאות בש"ס משום עונג שבת — שהרי שם גם האיסור דהילוך כו' הוא משום עונג שבת (שיוכל להכין צרכי שבת) דאם אינו במקום ישוב

ליכנס לתוך העיר, כדי שלא יומשך איסור השבתת העונג במשך כל המעת־לעת דשבת.

ועפ״ז י״ל ששיטת ר״ש בדין זה נובעת מנקודה כללית, והיא: שריבוי הכמות (במיעוט האיכות) מכריע את גודל האיכות (במיעוט הכמות)[16]:

דהנה לפי הנ״ל טעמו של ר״ש דס״ל ״יכנס״ (— שהוא כעין ל׳ ציווי וחיוב, היינו שצריך ״ליכנס״ ולא רק רשות ליכנס[17]), הוא בכדי שלא ימשיך באי־סורו; ואף דע״י ש״יכנס״ יעבור על איסור יציאה חוץ לתחום[18] באופן (ד״קום ועשה״) החמור יותר מאיסור השבתת עונג שבת[19] ע״י שישאר ב־מקום שביתתו (שהוא ב״שב ואל תע־שה״[20]) — בכ״ז סובר ר״ש ״יכנס״, היות שב״כניסה״ זו (לתחומה של העיר) אינו עושה איסור אלא ברגע הכניסה, משא״כ בשהייתו חוץ לתחום הרי זה איסור הנמשך בכל רגע ורגע שנמצא שם — וריבוי הכמות, לדעתו של ר״ש[21], מכריע את האיכות.

---

16) ראה בארוכה בס׳ לקח טוב להר״י ענגל סי׳ טו־טז. וראה לקמן שיחה א׳ לפ׳ בחוקותי ס״ו ואילך.

17) ובלא״ה מוכרח לו, ר שיש צורך ותועלת בכניסתו, דאל״כ למה יתירו לו (האיסור) ליכנס (ראה לקמן הערה 18), ובפרט שיש מקום לומר שספק הוא אם נמצא בתוך התחום ללשון ראשון ברש״י (עירובין נב, ב) ש״לאו דוקא ט״ו אמה״, וא״כ אין השיעור בזה בצמצום. וגם לל״א כ׳ המאירי ״וטעותם עולה לפעמים עד טו אמה . . . ונמצא שהרבה תחומין יש מן התחום המצויין ולחוץ ט״ו אמה״ ובכ״ז התירו לו ליכנס תמיד ט״ו אמה.

18) שהרי גם לר״ש יש איסור בדבר. לא מיבעי להסוברים שביוצא חוץ לתחום במזיד מודה ר״ש דאסור ליכנס (רבינו יהונתן ועוד, שם) אלא גם להמבואר בירושלמי (עירובין סופ״ה, וכ״כ הרשב״א (הובא בב״י ר״ס ת״ה) והמאירי, ועוד) דאפי׳ ביצא יכנס, הרי ודאי שלכתחילה אסור לצאת גם לר״ש.

19) ואפי׳ אם לא הי׳ האיסור דיציאה חוץ לתחום איסור חמור יותר, הרי ״לא התירו משום עונג אלא דברים שאיסורם הוא משום דרך חול כו׳ דכשמתענג בהם יש כאן ענין עונג שבת ולא דרך חול, אבל שאר כל האיסורים כו׳ אפי׳ הגזירות שגזרו חכמים בשבילם לסייג, פשיטא דלא דחינן להו משום מצות עונג שהיא מצוה הבאה בעבירה כו׳״ (קו״א לשו״ע אדה״ז או״ח סי׳ שא סק״ב. וראה סי׳ רמ״ב ס״ט בקו״א סק״ה) וגם לדעת המג״א (שם סי׳ שא סק״ד) קרוב יותר לומר (כדמוכח בקו״א שם) שדחינן רק האיסורים שלמדין מהכתוב ״אם תשיב וגו׳ ממצוא חפצך גו׳״ (ישעי׳ נח, יג). וראה לקמן הערה 22.

אבל באוצר הגאונים — תשובות (שבת קנא, ב. סי׳ תסד (הובא בהגהות דעת שלום או״ח סי׳ רסו במג״א סק״ז)) כ׳: ״וישראל שהוא בדרך ופגע בו שבת ומתיירא בנפשו מן לסטין כו׳ ואם הי׳ לו בהמה לרכוב עלי׳ רכיבה יפה מריגלה בשבת שרכיבה מן מיני עונג וריגלה מן מיני ענוי הוא״. והרי רכיבה בשבת שבות גמור הוא (ביצה ל, ב. שו״ע אדה״ז ר״ס שלט). אבל זהו שלא כדעת הפוסקים (עיי״ש במג״א ובשו״ע אדה״ז סי׳ רסו ס״ז, ובהגהות דעת שלום שם).

ואולי י״ל — דכיון דשם מיירי ב־פקו״נ י״ל דס״ל (בתשובה שם) ששבת הותרה אצל פקו״נ (ראה הדיעות בזה בשו״ת צ״צ או״ח סי׳ לח. וראה שו״ע אדה״ז סי׳ שכח ס״ג) וא״כ לא איכפת לן באיסור רכיבה, ומאידך גיסא אם מתענג — קיים בזה מצות עונג שבת גם בפקו״נ.

20) ראה משנה זבחים פ, א. עירובין ק, סע״א. לקמן הערה 26. וראה לקמן הערה 22.

21) וי״ל שגם רבנן לא פליגי בעצם הענין דריבוי הכמות מכריע את האיכות אלא דס״ל * שהמשוחות היו ממצין את המ־

בטוח הרי אין לו עונג שבת, וא״כ ההילוך בנדו״ז אינו שולל העונג, ואדרבה: דוקא עי״ז יהי׳ לו עונג.

*) או ע״ד משנ״ת לעיל בהערה 17.

ג. והנה עפ"י הנ"ל דטעמו של ר"ש דס"ל יכנס הוא לפי שריבוי הכמות מכריע את האיכות, יובן הקישור ש־בין ב' הכללים שאמר בטעם ב' ההל־כות — הכלל „מקום שהתירו לך חכ־מים משלך נתנו לך", והכלל „שלא התירו לך אלא משום שבות".

דהנה ב' האופנים בתיקון הכנור, קשירה ועניבה, יש בכל אחד מהם חומר שאין בזולתו. החומר בקשירה הוא דאתי לידי חיוב חטאת (חומר של איכות), משא"כ עניבה שאין בזה אלא דרבנן, לפי שעלולה להינתק ואינה קשירה של קיימא. אמנם מצד זה עצמו הרי יש חומר בעניבה — כי מאחר שאינה עומדת להתקיים, יצ־טרך (מן הסתם) לתקן את הכינור — לעונבו — כמה פעמים (כמות) — מה שאינו בקשירה של קיימא, שאינו עובר על האיסור אלא פעם אחת. ונמ־צא שגם פתרונה של שאלה זו, קושרה או עונבה, תלוי בהכרעה אם כמות עדיפא או איכות עדיפא.

ונמצא דלאחר שר"ש משמיענו שי־טתו בדין „המחשיך חוץ לתחום — יכנס", דהכמות מכרעת, הרי הסברא נותנת שגם בדינו של נימת הכינור יצדד להתיר דוקא ע"י קשירה (המו־עטת בכמות) ולא ע"י עניבה (בריבוי הכמות המכריעה) — ואת סלקא דעתא זו שולל ר"ש באמרו „שלא התירו לך אלא משום שבות". כלומר: אעפ"י ש־הקלתי באיכות האיסור של תחומין בכדי שלא לרבות בכמות האיסור, מ"מ מחמיר אני באיכות של קשירה ואינני מתירה בכדי למעט הכמות של עניבות, לפי „שלא התירו לך אלא [דוקא כשגם האיכות כמו הכמות היא] משום שבות". ז.א. שכלל זה שהכמות מכריעה את האיכות אינו אלא במקום ששתיהן שיי־כות לסוג אחד של איסור — בסוג איסור דאורייתא או בסוג איסור דר־בנן [22]. משא"כ בתיקון הכנור, שאין בכוחו של ריבוי הכמות דעניבה שמ־דרבנן להכריע את האיכות של קשירה שאתי לידי דאורייתא, ואדרבה — ה־איכות של דאורייתא מכרעת את הכ־מות דרבנן.

---

22) ובהחשיך חוץ לתחום כו' אף את"ל שעונג שבת מה"ת (ראה הדיעות בזה בשו"ע אדה"ז ר"ס רמב) ותחומין מדרבנן (ראה להלן ס"ו. ובפרט שכאן אינו איסור גמור של תחומין שהרי „משלך נתנו לך") הרי לכאורה המצוה דעונג שבת מה"ת הוא רק באכילה ושתי' (ראה שו"ע אדה"ז שם (מספרא אמור פי"ב. ספרי במדבר קמ"ז) „ומקרא קודש פירשו חכמים כו' ולענגו בעונג אכילה ושתי' " וראה גם בקו"א סק"א. וראה ג"כ סי' רפח ס"ג שהמתענה ת"ח אף ש„תענוג הוא לו כו' ביטל עיקר עונג שבת"). ומתני' דמי שהחשיך פשוט שמירי אפילו ביש לו מה לאכול כו' שאז אינו מבטל העונג דאורייתא.

וראה לעיל הערה 15 שאינו חיוב גמור ולכן לא דחי איסור גמור של תחומין*.

---

*) וי"ל ע"פ הנ"ל שזהו טעמו של אדה"ז (ראה לעיל הערה 19) שלא התירו איסור מדרבנן בשביל עונג שבת (דלכאורה זהו גם אם עונג שבת הוא דאורייתא) — כי מיירי שם בעונג

א) שאינו דאכילה וממילא אינו מה"ת, ולא דחי עונג דרבנן איסור דרבנן (ראה פרמ"ג או"ח במשב"ז סי' רסד סק"א).

ב) שאינו חיוב (גמור) ולכן לא דחי איסור (גמור) דרבנן.

ואם נאמר שאדה"ז קאי גם על עונג אכילה, וגם אם הוא דאורייתא — לכאורה זהו כמ"ש בשו"ת צ"צ (חאו"ח סי' לו. דות. וכדמשמע מהא דלא אישתמיט בפוסקים בדיני מדידת התחומין — לומר שכונסין את הסימן ט"ו אמה, ועכצ"ל משום דקי"ל כת"ק דר"ש (רמב"ם הל' שבת פכ"ז הי"א. טושו"ע ר"ס תה) דלא ס"ל כן.

— וראי' לזה, ממ"ש רבינו הזקן בשולחנו [23]: הי' חולה שיש בו סכנה צריך בשר שוחטין לו ואין אומרים נאכילנו נבילה שהיא איסור לאו ואל נחלל עליו שבת שהיא איסור סקילה.. שבנבילה עובר על כל כזית וכזית .. משא"כ בשחיטה אינו עושה אלא איסור אחד אעפ"י שהוא חמור [24] .. אבל אם הוא צריך להרתיח לו יין ימלא ישראל ויחם כותי .. כי אעפ"כ לא יהי' בו אלא איסור מד"ס, עכ"ל. הרי מפורש שדוקא כמותו של האיסור דנבילה שהוא דאורייתא הרי הריבוי בו חמירא טפי מאיכות האיסור (סקילה) של שחיטה בשבת; משא"כ באיסור של סתם יינם שהוא דרבנן (שגם אופנו הוא בריבוי הכמות כי עושה איסור בכל שתי' ושתי') מכריע האיכות דאורייתא את ריבוי הכמות דרבנן —

ד. ועפ"י הנ"ל מובן גם הטעם, ש־הפיסקא "ר"ש אומר" סודרה כסיפא של המשנה (השייכת להרישא) "שרץ שנמצא במקדש כו'", ולא במשנה בפ"ע — לפי שגם תוכנה של הרישא דן באותה השאלה: כמות (בריבוי הזמן) מכריעה או איכות (בגודל הענין עצמו) מכריעה. וז"ל המשנה: "שרץ שנמצא במקדש כהן מוציאו בהמיונו שלא להטמות את הטומאה, דברי ר' יוחנן בן ברוקה. ר' יהודה אומר, בצבת של עץ שלא לרבות את הטומאה". וסברת פלוגתתם היא, ד"מ"ס שהויי טומאה (כמות) עדיף, ומ"ס אופשי טומאה (איכות) [25] עדיף" [26].

ה. ולבאר בדא"פ השייכות דשני ה־כללים של ר"ש וההבדל ביניהם עפ"י פנימיות הענינים [ועפ"ז יתבאר טעם נוסף בזה שר"ש סובר שבמקום שאפ־שר להתיר לו שיכנס בחזרה לתוך התחום צריכים להתירו]:

---

23) או"ח סי' שכח סט"ז.

24) אבל מזה לבד אין להכריח דס"ל לאדה"ז שכמות עדיפא (גם כששניהם הם מסוג אחד) שהרי הוסיף שם עוד ב' טעמים לדין זה. אמנם בתניא (אגה"ת פ"ז) כתב בפשיטות: ואף מי שלא עבר על עון כרת אלא שאר עבירות קלות אעפ"כ מאחר שהן פוגמים .. הרי בריבוי החטאים יכול להיות פגם כמו בלאו אחד שיש בו כרת או מיתה .. עד"מ .. מחיצות קלות וקלו־שות לרוב מאד הן מאפילות כמו מחיצה אחת ויותר.

וראה שו"ע אדה"ז סי' תמו ס"ה) בשם הר"ן שהעמידו חכמים דבריהם בשוא"ת גם אם אינו שבות של ל"ת ועשה, אבל "אם נאמר שאין דברי הר"ן מוכרחים כ"כ" (ל' הצ"צ שם) לכאורה מותר לעבור על איסור דרבנן בשביל עונג דאורייתא (עדמ"ש ב־פרמ"ג שם).

25) בלקח טוב סט"ז קורא לתוכן הפלוגתא "ריבוי זמן אי מכריע את הכמות". אבל מובן שאף שבכלל "אפושי טומאה" הוא ענין של כמות, הרי ביחס לריבוי זמן (שאין בזה התפשטות הטומאה) הנה "אפושי טומאה" הוא ענין של איכות (שבהטומאה ניתוסף ענין, הענין דלטמא אחרים בפועל).

26) גמרא שם. בירושלמי (סוף עירובין) תולה המחלוקת בטעם נוסף (ע"ש בקה"ע ופ"מ שאינו שולל טעם הבבלי, וכן משמע לשון הירושלמי שם) — אי קום ועשה עדיף (לעשות) או שב ואל תעשה עדיף (ראה בפי' קה"ע ופ"מ שם, וראה בבלי ק, סע"א). וגם לפ"ז יש לבאר הקישור בין הרישא וסיפא ע"פ משנת"ל (ס"ב) בחומר איסור יציאה חוץ לתחום (איכות) לגבי איסור השבתת עונג — שהוא (יציאה חוץ לתחום) בקום ועשה. וא"כ י"ל דלה־ירושלמי דטעמו של ר"ש הוא (נוסף על הטעם דריבוי כמות מכריע את האיכות) דקום ועשה עדיף ה"ז בא בהמשך (לה־פלוגתא ברישא ו)לדעתו של ריב"ב דס"ל ג"כ דקום ועשה עדיף.

וי"ל דלהבבלי הקישור בין הרישא וסיפא הוא לא רק בענין הכרעת ריבוי הכמות אלא

מבואר בכ"מ[27] שמלאכת ההוצאה מרשות לרשות היא עיקרן של כל ה־ל"ט מלאכות.

דהנה איתא במדרש[28], ששאל מין אחד מר"ע, „אם כדבריך שהקב"ה מכבד את השבת, אל ישב בה רוחות, אל יוריד בה גשמים, אל יצמיח בה עשב. והשיב לו משל מעירוב והוצ־אה, שברשות אחד אין צריך עירוב להוצאה, כך כל העולם שלו הוא וכו'". ולכאו' תמוה: בתשובתו של ר"ע מתו־רצת רק הקושי' בענין מלאכת ההוצאה מרשות לרשות — והלא כל שאר ה־מלאכות אינן תלויות בהוצאה מרשות לרשות[29]? ועכצ"ל שמלאכת ההוצאה היא הנקודה העיקרית בכל מלא־כות שבת, והיא היסוד והשורש ש־ממנה מסתעפים כל אבות מלאכות, תולדותיהן, ושבותים דרבנן[30]. ולכן, מכיון שלגבי הקב"ה לא יתכן הענין דהוצאה מרשות לרשות (כי כל העולם כולו שלו), במילא בטל היסוד ונתינת מקום גם לשארי המלאכות שאינן אלא הסתעפות ממלאכת הוצאה.

ובזה יש גם לבאר את הטעם להת־חלתה של מס' שבת בענין מלאכת הו־צאה (אף שמלאכה זו מנוי' בסוף כל האבות מלאכות בפ"ז, ולכאו' הו"ל לר־בינו הקדוש לפרט כל המלאכות תחילה ואח"כ לפרשן על הסדר, כקושיית ה־מפרשים[31]) — לפי שהיא הנקודה ה־עיקרית של כל הל"ט מלאכות.

והביאור בזה:

ענינה של שבת הוא — „שבת להוי'"[32]. יו"ט הוא חציו להוי' וחציו לכם[33], ושבת — כולה להוי'. היינו שענין מצות השביתה בשבת הוא כדי „לקבוע בנפשותינו אמונת חי־דוש העולם"[34], שהוא ית' ברא את העולם (בששת ימי בראשית וביום השביעי שבת וינפש), ואשר כן גם עכשיו הוא בורא את העולם תמיד מאין ליש[35] (בששת ימי חול, ובש־בת — שובת מהדיבור דעש"מ, והמ־שכת החיות בשבת היא מבחי' מחשבה כמו בשבת בראשית[36]), ובכן הרי הוא ית' השליט היחידי בעולם והוא כולו תחת רשותו והשגחתו הפרטית.

זאת אומרת: הגם שהתהוות העולם (מלשון העלם והסתר) היתה באופן שיש מקום לטעות שעולם כמנהגו נוהג ואין ח"ו מנהיג יחידי לבירה; ששתי רשו־יות ח"ו בעולם[37], רשות של טוב וקדו־

גם בסוג האיכות. כי להבבלי טעמו של ר"ש הוא דריבוי הכמות מכריע האיכות דקום ועשה, וגם ברישא ריבוי הכמות דשהויי טומאה מכריע (לא רק האיכות דאפושי טומאה אלא גם) האיכות דקום ועשה.

27) תו"א צט, ד. לקו"ת תזריע כא, ג. מצה זו תר"ם פנ"ז.

28) ב"ר פי"א, ה. וראה שמו"ר פ"ל, ט.

29) וכן הקשה בימ"ת (שמו"ר שם), מהרז"ו לב"ר שם. ומה שתירצו צע"ג — שהרי לא נזכר כלל בהמענה דר"ע.

30) ועפ"ז מובן מה שהשיב לו משל מעירוב והוצאה למטה, כי זה שהוצאה היא כללות מלאכת שבת הוא לא רק לגבי הקב"ה (כבימ"ת ובמהרז"ו שם) כ"א גם במלאכת שבת בהאדם למטה.

31) תוס' ריש מס' שבת. פיהמ"ש להמב"ם שם.

32) יתרו כו, י. וראה פרשתנו טז, כג־כה. וראה פרש"י בהר כה, ב.

33) פסחים סת, ב. שו"ע אדה"ז סי' תקכט ס"י. וראה המב"ם הל' יו"ט פ"ו הי"ט. טושו"ע שם ס"א.

34) חינוך מצוה לב.

35) שעהיוה"א בתחלתו.

36) לקו"ת שבת שובה סו, ג. ד"ה טוב טעם תש"ג פט"ו.

37) ראה ב"ר פ"ת, ז.

שה ורשות של רע וטומאה — הנה ע"י קיום מצות שביתה בשבת, נקבעה ה־אמונה והידיעה האמיתית, שכל העולם כולו רשות אחת היא, רשות היחיד, ליחידו של עולם [39].

ומכיון שכן הרי מובן שעשיית מלא־כה בשבת גורמת: א) חלישות בענין האמונה הנ"ל. ב) הגברת ההעלם וה־טעות הנ"ל (דשתי רשויות ח"ו) — ענין של "הוצאה" מרשות היחיד. נמצא, שנקודה העיקרית של כל הל"ט מלא־כות היא — הוצאה מרשות היחיד.

וזוהי הכוונה בתשובת ר"ע "כל ה־עולם כולו שלו": דמכיון שלגבי' ית' לא יתכן שום העלם והסתר על אמי־תיות המציאות, שכל עניני העולם, גם מציאות הרע, הם רשות היחיד (וסוף סוף גם למטה תתגלה האמת — לעתיד לבא, כדאיתא במדרש [40] "לעתיד אדם הולך ללקוט תאנה בשבת והיא צווחת ואומרת שבת היא", היינו שגם העולם עצמו ירגיש ויעיד שאין בעולם אלא אחד) — ולכן אין שייך אצלו ית' הענין דמלאכה העיקרית — הוצאה ובמילא גם לא הסתעפות שלה — שאר מלאכות האסורות בשבת, כנ"ל.

ו. והנה כל עניני הבריאה נחלקים לג' סוגים כלליים הנרמזים בג' סוגי הרשויות דשבת: א) סוג של עניני קדושה, שהעבודה בהם היא באופן דוע־שה טוב — רשות היחיד (יחידו של עולם), ב) סוג של עניני רע ודברים האסורים (טורי דפרודא), שאופן ה־עבודה בהם הוא בדרך סור מרע — רשות הרבים (היפך רשות היחיד), ג) סוג של עניני רשות, שהם ממוצע בין מצוה לאיסור, והעבודה בהם היא באחד משני אופנים הנ"ל: א) "קדש עצמך במותר לך" [41]. ב) להעלותם ולעשותם קדושה ע"י "כל מעשיך לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו" [42]; ודוג־מתן בהרשויות דשבת — חצר שבו כמה דיירים או מבוי, כרמלית וכדומה, שהם רשות ממוצעת בין רה"י לרה"ר. וע"י עירובי חצירות ושיתופי מבואות וכיו"ב — נעשות רשות היחיד.

ועפ"ז מובן שעירובי תחומין ועי־רובי חצירות נקודת ענינם אחת היא: הגדלת רשות ותחום האיש הישראלי (רשות הקדושה), שמצד עצמה מצומ־צמת היא בכמותה, וע"י (עבודת ו)ע־שיית העירוב הרי היא מתגדלת ומת־רחבת.

ועפי"ז יש מקום, לכאו', לקשר גם את שני הכללים בדברי ר"ש — א) "מקום שהתירו לך חכמים משלך נתנו לך", שתוכנו ענין התחומין, ב) "שלא התירו לך אלא משום שבות" שיסודו (של המדובר בו — כל הל"ט מלא־כות) הוא, כנ"ל, ענין ההוצאה מרשות לרשות — בשניהם נקודה אחת משו־תפת כנ"ל.

[ובפרט כי הצד השוה שבין תחומין ושבות מתבטא גם ב(כמות ואיכות) ה־חילוקי דעות בנוגע לדיניהם: בתחומין ישנן ג' שיטות [43] — א) גם אלפים

38) ראה תניא ספל"ב. לקו"ת במדבר סו, א.

39) מדרש תהלים ס"פ עג. ילקו"ש ירמי' רמז שטו.

40) יבמות כ, א. ספרי ראה יד, כא. וראה תניא פ"ל (לט, א) שהוא מדאוריי'תא. וראה קונטרס ומעין מ"א פ"א ובהערות שם.

41) אבות פ"ב מי"ב. משלי ג, ו. טושו"ע או"ח סי' רלא.

42) ראה שו"ע אדה"ז ר"ס שצו, ובה־מצויין בתו"ש מילואים לפ' בשלח ע' שלו.

אמה דאורייתא, ב) י"ב מיל מדאורייתא ואלפים אמה מדרבנן, ג) כל איסור תחומין הוא מדרבנן; — ואותן החילוקי דעות הן גם בשייכות לשבות[42]: א) כל עניני שבות הם מן התורה, שהתורה אמרה "תשבות"[43], אלא שנמסר לחכמים, ב) ישנן שבותים שהן מדאורייתא (וחכמים פירשו אותן) וישנן שמדרבנן, ג) כל עניני שבות מדרבנן ומ"ש "תשבות", אינו אלא אסמכתא].

ז. אמנם באמת — חילוק גדול[44] בין איסור תחומין ואיסור מלאכת שבת, ועד שהם גם הפכים זמ"ז:

האיסור דמלאכת שבת, ענינו הוא, שבעשיית מלאכה מחלל הוא את השבת — עושה חלל ומקום פנוי בשבת ובמי שלא מתחללת קדושתה; היינו שע"י המלאכה בשבת מכניס בה ענין בלתי רצוי — "מכניס קליפה בשבת". איסור דיציאה חוץ לתחום[45] — אין זה שהוא מכניס ענין של חול בשבת, אלא אדרבה, הוא מוציא את השבת למקום הקליפות[46]. כי בכל איש מבנ"י, גם בבור וע"ה גמור, מאיר אור קדושת שבת[47], וכשיוצא חוץ לתחום (דקדושה), ה"ה מוציא עמו[48] גם את קדושת השבת למקום הקליפות[49].

[ואין גידון זה דומה לענין תוספות שבת מלפני' ומלאחרי' (תוספות שבת בזמן — ולכאו' למה לא נאמר שכמו"כ יש תוספות שבת במקום, ע"י היציאה חוץ לתחום?) — כי התם התורה ציוותה (ועי"ז — נתנה הכח) להוסיף מזמנו של החול (הקרוב לזמנו של השבת) ולהפכו לקדושה; משא"כ כאן ביציאה חוץ לתחום, ומכיון שמקום זה נמצא מחוץ לתחום הקדושה, מקום הקליפות, אסור להכניס בו קדושת שבת].

---

43) ראה רמב"ם הל' שבת רפכ"א וב-מ"מ ולח"מ שם, וראה רמב"ן ויקרא כג, כד.

44) משפטים כג, יב. תשא לד, כא.

*44) ראה שער המצות להאריז"ל בפרשתנו ד"ה. ש' הכוונות שבת קודם ד"א.

45) ועפי"ז מובן קישור סיום מסכת זו לתחילתה*: "מבוי שהוא כו'" מדבר בענין ההוצאה מרשות לרשות, תוכן כל הל"ט מלאכות (כנ"ל בפנים), וגם סיום המסכת הוא בדין כל המלאכות (לא בענין תחומין).

---

*) כבר העירו באחרונים (להמנהג לקשר ב"הדרן" סיום מס' עם התחלתה) מברכות ז', רע"א ובתוס' שם. וראה ספר ויהא ברכה. ולהעיר גם מס"י פ"א מ"ז: נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן.

46) ראה בכ"ז בטעמי המצות להרח"ו פ' בשלח. סדור האריז"ל כוונת עירוב. אוה"ת בראשית (כרך ג') תעד, ב.

47) תניא פמ"ו.

48) וטעם האיסור, במי שיצא חוץ לתחום, ליכנס לתוך התחום, י"ל לפי שע"ז מכניס מהקליפות עמו לעיר. והטעם ע"פ מדרש — כי כל עיסקא דשבתא כפול (מדרש תהלים צב, א). לקו"ת בתחלתו. ועי' שבת צו, ב.

49) וע"פ המבואר בפנים יש לתרץ קושיית המהרש"א (כתובות ז, א ד"ה מתוך. וראה גם חי' רעק"א פסחים צג, ב. בתוד"ה ור"י) למה לא הותר איסור תחומין לצורך אוכל נפש כמו שהותרו שאר מלאכות? ותירצו אחרונים כי להיות שבכתוב (בא יב, טז) נאמר "כל מלאכה לא יעשה בהם אך אשר יאכל לכל נפש גו'" — היינו שהתורה התירה מלאכה לצורך אוכל — אין ללמוד מזה תחומין שאינם בגדר מלאכה (שו"ת חת"ס או"ח סי' קמט. שו"ת מרחשת או"ח ס"י. וראה מרדכי קדושין סי' תקסה).

— ולכאורה עדיין דורש ביאור במה שונה איסור תחומין מאיסור מלאכה? ועפ"י המבואר בפנים שתוכן ענין איסור תחומין שונה מאיסור מלאכה מובן.

ומכיון שכן, הרי מובן, שאיסורה של הוצאה חוץ לתחום נמשך כל זמן שהייתו שם (היינו שהאיסור דיציאה חוץ לתחום אינה מצד פעולת היציאה עצמה, כ"א מצד התוצאה שנעשה ע"ז — שנמצא חוץ לתחום — במקום ש־הוא אסור וקשור בידי הקליפות), ומבואר בתוס' טעם וביאור שיטתו של ר"ש — "יכנס" — שבאם מותר ש־יכנס חזרה לתוך התחום — צריך לי־כנס, בכדי שלא תומשך שהייתו במ־קום הקליפות[50].

ח. בכל הנ"ל, כבכל דיני ועניני התורה, יש הוראה גם בעבודת האדם בכלל:

עיקר מציאותו של איש הישראלי היא נפשו האלקית[51], שהיא חלק אלקה ממעל ממש[52]. ולכן, כמו שהקב"ה בכבודו ובעצמו מרומם הוא באין ערוך מכל שורש ומקור דהתהוות העולמות, עד כי עשרה המאמרות שבהם נברא העולם נק' לגבי "מלכא" בשם "מילין דהדיוטא"[53] — כן גם האיש הישראלי, מצד עצמו הוא למע' מכל עניני ה־העולם, אלא שהתורה ציותה[54] "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך"[55]. וגם בזה הוא דומה לבוראו: כשם שהשי"ת צמצם את עצמו להוות את העולמות, כמו"כ הוא, להבדיל, "אדם" (ע"ש אדמה לעליון), שנברא באופן ש־עליו לצמצם א"ע ולהתעסק בעניני העולם[56].

וא"כ מובן שהתעסקות בנ"י בעניני חול ועולם, הוא צמצום והשפלה, אבל מהותו העצמית היא בבחי' שבת — שביתה ומנוחה מעובדין דחול. ובמילא — שני הדינים שבשבת (איסור עשיית מלאכה ואיסור יציאה חוץ לתחום) — יש בהם הוראה בכללות הנהגתו של כל אדם מישראל (גם בימות החול), כי הרי מהותו היא שבת:

האיסור ד"עשיית מלאכה בשבת", ענינו בהנהגת האדם — הכנסת מילי דעלמא ועובדין דחול לתוך מוחו ושכלו (דמוחין הוא בחי' שבת[57]); הגם שנצ־

---

50) ובזה תומתק לשון המשנה: "מי שהחשיך חוץ לתחום", דלכאורה מאחר דב־מקום זה קנה שביתתו הרי לגבי זה שהח־שיך אינו חוץ לתחום כ"א אדרבא זהו תחומו — והול"ל "חוץ לתחום העיר"? וע"פ המבואר בפנים מובן הל' "חוץ לתחום" (סתם) — "חוץ לתחום" הקדושה.

51) ואף שבבינונים (וכ"ש אלו שלמטה ממדריגת הבינונים) הנפה"ב "היא היא ה־אדם עצמו" (תניא פכ"ט), הרי זהו רק בחיצוניות אבל בפנימיות ובאמתית הרי כל איש ישראל אפי' קל שבקלים מוכן למסור נפשו על קידוש השם (שם פי"ח) כי נפשו האלקית היא אמיתית מציאותו (וראה אגה"ת פ"ו. קונטרס ומעין מ"ז). ולכן כאו"א מחוייב בקיום מצות ואהבת לרעך כמוך ובכל זמן ובכל מקום — אף שאהבה ואחוה אמתית אפ"ל רק כשעושה נפשו עיקר (תניא פל"ב).

52) תניא רפ"ב.

53) זח"ג קמט, ב. וראה לקו"ת ר"פ אחרי, ובכ"מ.

54) מכילתא הובאה בדרשות ר' יהושע אבן שועב פרשת וישב, ובספר מגחה בלולה. ובמכילתא דרשב"י (יתרו כ, ט): כשם שנצטו ישראל על מצות עשה של שבת כך נצטו על המלאכה. ועל פי זה מובן בפשטות מאמר רז"ל בראשית רבה פט"ו, ה (ופליג בזה על הספרי עקב עה"פ ולעבדו בכל לבבכם). וראה ג"כ אבות דר"נ פי"א. רמב"ן ויקרא כה, ג. קונטרס ומעין מי"ט. ועפ"ז מיושב לשון רשאין בחולין (נד, ב. וראה שם רש"י ותוס').

55) יתרו כ, ט.

56) ועבודתו לקונו — היא ג"כ ע"י צמצום עצמו כו' (ראה תניא פמ"ט).

57) ראה לקו"ת סו"פ בשלח.

טווה „ועשית כל מלאכתך", הרי אין לו להעסיק בעשי' זו כ"א רק את הכחות החיצונים שלו, אבל לא את כחות ה־ פנימים והנעלים, כי כולם (כחות ה־ נעלים) צריכים להיות מוקדשים לתו־ רה ועבודה. וכמאמר הכתוב [58] „יגיע כפיך כי תאכל גו'", יגיע כפיך דוקא, אבל לא יגיעת המוח והלב [59].

וכאשר האדם מכניס עובדין דחול לתוך מוחו ושכלו (בחי' שבת שבו) הרי שנעשה בהם חלל ומקום פנוי (וכנ"ל בפירוש חילול שבת — עשיית חלל בשבת), מהרגש אלקי. דאלו הי' יודע ומרגיש את האמת אשר רק ברכת הוי' היא תעשיר, ועשיית העסק אינה אלא כלי לברכת הוי' (כמ"ש [60] „וב־ רכך הוי' אלקיך בכל אשר תעשה"), לא הי' מכניס את ראשו בהעסק, בהמ־ צאות ותחבולות שונות אשר ללא תו־ עלת הן (מאחר שברכת הוי' היא תע־ שיר). ואדרבה, עסקיו אלו המרובים, המטרידים אותו מעניני תורה ועבודה, הם המונעים ומעכבים מלהיות כלי ראוי לברכת הוי' [61].

והנה גם מי שאינו מכניס את עסקיו לתוך ה„שבת" שלו, עליו לדעת ש־ ישנה עוד אזהרה: „איסור יציאה חוץ לתחום" — אשר „בשבת" (בזמן השייך לתומ"צ) הרי גם בכוחות החיצונים שלו אסור לצאת חוץ לתחום — אסור לצאת ברגליו (כוחותיו החיצונים) חוץ לענין התומ"צ — כי התורה צ"ל ערו־

58) תהלים קכח, ב.
59) לקו"ת שלח מב, ד. חקת סו, ג. ובכ"מ.
60) דברים טו, ח.
61) ראה בכ"ז הקדמה לדרך חיים. ספהמ"צ להצ"צ מצות תגלחת מצורע בסופה (קז, ב). קונטרס ומעין מי"ז, מכ"ה, ובכ"מ.

כה בכל רמ"ח אברים [62], ועד"ז בזמן התפלה, עשיית מצוה וכו'.

ט. והנה משנה האחרונה שבמס' עירובין היא בדין שרץ שנמצא במק־ דש. פי' שגם לאחר קיומן של כל ה־ הוראות שבמס' שבת ועירובין — ב־ שביתת מוחו ממלאכה ובזהירות שב־ „שבת" גם „רגליו" ימצאו בתוך התחום — בכ"ז עדיין אפשר ונמצא שרץ במקדש שלו. כי טומאת שרץ אינה טומאה היוצאת מגופו, אלא שבאה מב־ חוץ; ובהיות שהעולם לא נזדכך עדיין, הרי מצד חומריות העולם ישנה אפ־ שרות של מציאות שרץ במקדשו, אף שמצדו אינו שייך לזה.

ואף שהטומאה אינה מצדו ולכאורה אינו אשם בזה, בכל זה, לית מאן דפליג, שעליו החובה להוציאה מן המקדש. אלא דפליגי באיזה אופן: אם „להוציאה בהמיונו", דהיינו להו־ ציא את הטומאה ע"י אופן עבודה של התעסקות והתלבשות [63] (דלבושיו עכ"פ) תומ"י — ואף ש„המתאבק עם מנוול מתנוול ג"כ" [64] — כדאי הוא, בכדי שלא להשהות את הטומ־ אה; או שהעבודה צ"ל — הזהי־

62) עירובין נד, א. תניא פל"ז.
63) ראה ד"ה תקעו תרס"ז (המשך תרס"ו ע' שמח ואילך) ובכ"מ, שדוקא ע"י הבירור באופן של התלבשות נעשה דירה בתחתונים — אבל אין תוכן ענין „ההת־ לבשות" שווה בכ"מ. ואכ"מ. וראה תניא רפל"ז ש„תכלית השלימות של ימוהמ"ש ותחיה"מ (הייגו ענין דירה בתחתונים ה־ מבואר בפרק שלפניו) תלוי במעשינו כו'" ושזוה נעשה בעיקר ע"י קיום המצות (שהוא באופן של התלבשות (משא"כ תורה, ראה לקו"ת ראה כ, א. ד"ה ויאמר משה תש"ד פ"כ)).
64) תניא פכ"ח (לה, ב).

רות שלא ליגע בשרץ אפילו בלבושיו ולחפש „צבת של עץ" ולהוציאו בה, ובל' התניא „יעשה עצמו כלא יודע כו'" ו„צריך קב"ע ושעת הכושר כו'" [65] שלא להרבות בטומאה, שלא יתנוול עי"ז, אף שעי"ז ישהה את התיקון.

ובכל אופן ובפרט עכשיו [66], שנמצאים אנו סמוך לביאת המשיח, וכבר כלו כל הקצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה, שהתשובה ה"ה בשעתא חדא וברגעא חדא, ותשובה מאה"ר מהפכת טמא לטהור [67], הרי פשוט שהזכות והחובה על כל אחד לבער את רוח הטומאה מן הארץ ע"י הפצת המעיינות [68] חוצה [69], ולקרב ולמהר את ה„קא אתי מר", בקרוב ממש.

(משיחת כ' מנ"א תשכ"ב)

---

65) תניא שם, ספכ"ו. ועוד. עיי"ש.

66) ראה מכתב כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע (קונטרס ומעין ע' 22) שאין עתה סדר והדרגה באופני הבירורים והתיקונים ו„מה שאנו מוצאים שצריך תיקון צריכים אנחנו להשתדל בכחות עצומות".

67) תניא ספ"ו.

68) עיין אגה"ת פ"ט-יו"ד.

69) ראה לקו"ש ח"י שיחה א' לפ' וישלח, שגם בעת עסקו בה„חוצה" יוקבע בלבו שכ"ז הוא מילוי כוונתו של המשלח, ובמילא הוא וכל ענייניו — גם לבושיו — בהתקשרות להמשלח.